



Lauri Mäkinen

Viitebudjettipohjaisen köyhyysmittarin rakentaminen

TYÖPAPERI

TYÖPAPERI 10/2016

Lauri Mäkinen

Viitebudjettipohjaisen köyhyysmittarin rakentaminen



TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittaja ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-640-7 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-640-7>

Helsinki, 2016

Sisällys

Johdanto	5
1. Mitä ovat viitebudjetit	6
2. Viitebudjettien rakentaminen	8
3. Viitebudjetit luotettavana elintason mittarina	9
4. Viitebudjetit köyhyyden mittaamisessa.....	10
5. Viitebudjettipohjaisen köyhyysmittarin muodostaminen.....	12
5.1 Budjettiin tehdyt muutokset	13
5.2 Köyhyysmittarin rakentaminen.....	16
6. Arviointi	22
Lähteet.....	24

Johdanto

Köyhyyden tutkiminen on ollut sosiaalipoliittisen tutkimuksen keskiössä jo alan alkutaipaleelta asti. Tätä varten on kehitetty erilaisia mittareita, joilla väestön elintaso on pyritty tarkastelemaan. Mittareiden välillä on eroja mutta yhteistä niille on rajan asettaminen, jonka alapuolella elintaso voidaan pitää matalana. Tässä tutkimuksessa esiteltävä köyhyysmittari perustuu viitebudjetteihin. Viitebudjetit perustuvat Kuluttajatutkimuskeskuksen vuodelle 2013 tekemiin laskelmiin ja ne sisältävät hyödykkeet, joilla vähimmissään hyväksyttävä elintaso voidaan saavuttaa. Kotitalouden köyhyysraja muodostuu sille osoitetusta budjetista sekä asuinpaikan, kotitalouden jäsenmäärän sekä asunnon hallintasuhteen mukaan kohdennetuista asumismenoista. Kyseessä on ensimmäinen kerta kun Suomessa hyödynnetään viitebudjetteja köyhyyden mittaamiseen. Käsillä olevaa tutkimusta voikin pitää eräänlaisena päänavauksena uudennaiselle köyhyystutkimukselle.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata miten viitebudjettipohjainen köyhyysmittari on rakennettu. Käsillä oleva raportti rakentuu seuraavalla tavalla. Toisessa luvussa esitellään yleisesti mitä viitebudjetit ovat. Kolmas luku käsittelee viitebudjettien laatimisperusteita. Neljännessä luvussa käydään läpi hyvälle elintason mittarille kuuluvia ominaisuuksia, jonka jälkeen viides luku tarkastelee näiden kriteerien täyttymistä erilaisten viitebudjettipohjaisten köyhyysmittarien kohdalla. Kuudennessa luvussa esitellään miten viitebudjettipohjainen köyhyysmittari on rakennettu. Tutkimuksen päättävä seitsemäs luku arvioi mittarin toimivuutta.

Tämä tutkimus on ollut osa Suomen Akatemian rahoittamaa ”Huono-osaisuuden kasautuminen nuorilla elämäkulussa ja ylisukupolvien”-hanketta. Tutkimuksen ohjausryhmässä ovat toimineet professori Veli-Matti Ritakallio Turun yliopistosta, tutkimusprofessori Pasi Moisio Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta, osastopäällikkö Susan Kuivalainen Eläketurvakeskuksesta ja projektisuunnittelija Anna-Riitta Lehtinen Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksesta. Haluan kiittää ohjausryhmää tutkimusta edistävästä kommentista sekä rahoittajatahoa tutkimuksen mahdollistamisesta.

1. Mitä ovat viitebudjetit

Viitebudjetit pidetään vanhimpana hyvinvoinnin mittarina, sillä ensimmäiset viitebudjetit on rakennettu jo 1600-luvulla (Deeming 2010). Viitebudjetit on kuvailtu tavaroista ja palveluista muodostetuksi koriksi, joka hinnoiteltuna voi edustaa mitä tahansa elintaso (Bradshaw 1993). Tämän ohella viitebudjetit on rakennettu myös kulutusaineistoihin perustuen. Viitebudjetit ovat yhteydessä aikaan ja paikkaan sillä nämä tekijät määrittävät mitä hyödykkeitä pidetään välttämättömänä (Saunders 1998). Näin ollen tämän päivän viitebudjetit on sisällöltään erilainen kuin 30 vuotta sitten rakennettu budjetit, sillä saavuttaakseen tämän päivän elintason, on budjetin oltava korkeampi kuin 1980-luvun budjetin. Suomalainen budjetit myöskin eroaa esimerkiksi romanialaisesta budjetista niin sisällöltään kuin tasoltaankin.

Viitebudjetit pyrkii määrittämään elintaso tarpeiden kautta, joiden tulee täytyä jotta tavoitteena oleva elintaso voidaan saavuttaa. Tarpeet vuorostaan muunnetaan hyödykkeiksi, jotka hinnoiteltuna muodostavat viitebudjetin. Näin ollen budjetit sisältää ne hyödykkeet joilla tavoitteena oleva elintaso voidaan saavuttaa. (Saunders 1998.) Käsitteenä viitebudjetit tarkoittaa, että budjetit on luonteeltaan viitteellinen eikä pyri määrittelemään miten ihmisten tulisi elää. Sen sijaan viitebudjetit antaa esimerkin miten tietyllä tulotasolla voi elää ilman, että joutuu tinkimään välttämättömyshyödykkeistä. (Lehtinen, Varjonen, Raijas, Aalto & Pakoma 2010, 11.) Budjettiin mukaan otettavien hyödykkeiden valinta ei siis ole viitebudjetin menetelmän päätarkoitus vaan budjetit tulee nähdä menetelmänä arvioida elämisen kustannuksia tietynlaisella kuluttamisen tasolla (Borgeraas & Dahl 2008). Aikaisemmin viitebudjetit on kutsuttu muun muassa standardi-budjetiteiksi ja hyödykekoreiksi.

Viitebudjetit ovat luonteeltaan suhteellisia, koska ne ottavat huomioon sen mikä on tavanomaista ja hyväksyttävää kussakin yhteiskunnassa. Ne ovat myös riippumattomia elintason mittareita, koska ne perustuvat asiantuntijoiden ja kansalaisten näkemyksiin siitä mitä tarvitaan, jotta kotitalous voi elää osana ympäröivää yhteiskuntaa. (Storms, Goedemé & Van den Bosch 2011.) Riippumattomuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä, että esimerkiksi henkilön käytössä olevat resurssit eivät rajoita mahdollisia valintoja. Näin ollen budjetit sisältää ne hyödykkeet, jotka kotitalouden katsotaan tarvitsevan, eikä niitä joihin sillä on varaa.

Viitebudjetit rakennetaan yleensä rajalliselle määrälle esimerkkiperheitä, koska kaikkien erilaisten kotitaloustyyppien huomioon ottaminen ei ole mielekäästä. Esimerkkiperheet ovat tarkkaan määritellyjä hypoteettisia kotitalouksia, jotka elävät ennalta määritellyissä olosuhteissa. Usein tämä tarkoittaa, että valintoja pitää tehdä kotitalouden koostumuksesta, tarpeista, kyvyistä ja elinoloista. Esimerkkiperheiden piirteiden tulee olla riittävän tarkat, jotta realististen budjettien rakentaminen on mahdollista mutta samalla ne eivät saa olla liian tarkat, jotta niitä koskevat havainnot voidaan yleistää kohdepopulaatioon. (Goedemé, Storms & Van den Bosch 2015.)

Kuten muillakin elintason mittareilla, myös viitebudjetilla on vahvuutensa ja heikkoutensa. Yksi viitebudjetin eduista on sen läpinäkyvyys. Koska budjetit useimmiten perustuvat hyödykelistoihin, on kansalaisten helppo nähdä minkälainen elintason budjetit mahdollistavat (Bradshaw 1993; Warnaar & Luten 2009). Toisaalta läpinäkyvyys aiheuttaa sen että budjetit on helppo arvostella. Budjetit ovat myös joustavia, sillä yksittäisten hyödykkeiden poistaminen tai lisääminen on mahdollista (Fisher 2007; Warnaar & Luten 2009). Viitebudjetit on arvosteltu satunnaisesti (Callan & Nolan 1991) koska niitä luotaessa on tehtävä paljon valintoja. Viitebudjetit laadittaessa onkin tärkeää kuvata mahdollisimman tarkkaan laadinnan periaatteita ja tehtyjä valintoja.

Viitebudjetteja voidaan käyttää useaan eri tarkoitukseen. Euroopassa viitebudjetteja on yleisemmin käytetty kohtuullisen elintason mittaamiseen, sosiaaliturvan riittävyyden arviointiin, köyhyyden mittaamiseen sekä velka- ja talousneuvontaan (Storms, Goedeme, Van den Bosch, Penne, Schuerman & Stockman 2014). Myös Suomessa budjetteja on käytetty talous- ja velkaneuvontaan sekä sosiaaliturvan riittävyyden arviointiin (ks. esim. Niemelä & Rajjas 2012; Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015).

2. Viitebudjettien rakentaminen

Viitebudjetit rakennettaessa tulee ottaa huomioon ainakin neljä asiaa (Dubnoff 1985). Ensimmäinen liittyy elintason, jota budjettien on tarkoitus edustaa. Usein budjetit kuvaillaan termeillä ”kohtuullinen minimi” tai ”kohtuullinen mutta riittävä”, mutta oleellisempaa on, mitä tarpeita budjetilla pyritään täyttämään. Budjetin tarkoituksena voi olla ainoastaan perustarpeiden tyydyttäminen, kuten ravinto, vaatetus, terveydenhuolto ja asuminen, tai sitten pyritään luomaan kattavampia budjetit, jotka huomioivat myös ihmisten sosiaaliset tarpeet.

Toinen keskeinen seikka on, kuka määrittää budjettien sisällön. Aikaisemmin oli tyypillistä, että viitebudjetit perustuivat asiantuntijoiden omiin arvioihin siitä, mikä on välttämätöntä. Tätä tapaa on kritisoitu muun muassa siksi, että asiantuntijoiden näkemykset eivät kattavasti kuvaa sitä mikä on välttämätöntä. Osittain tästä syystä johtuen budjettien rakentamiseen on viime vuosikymmeninä otettu mukaan kansalaisia. Kansalaisille on järjestetty muun muassa fokusryhmäkeskusteluja, joiden osallistujat ovat olleet määrittämässä viitebudjetit sisällytettäviä hyödykkeitä. Näin on saatu kattavampi kuva välttämättömistä hyödykkeistä ja eri elämänvaiheisiin liittyvästä kulutuksesta (Lehtinen & Aalto 2014).

Kolmas budjetit erottava tekijä on se, kenelle ne on tarkoitettu. Budjetit on laadittu esimerkiksi tietyn maantieteellisen alueen, kuten maan tai kaupungin asukkaille. Budjetin laatiminen on sitä helpompaa mitä rajatummassa kohdejoukossa on kyse, mutta samalla joudutaan tinkimään tulosten yleistettävyydestä. Kohdeväestönä voi olla myös tietyt kotitaloudet kuten lapsiperheet, yksin asuvat tai vanhukset. Kohdepopulaatio vaikuttaa keskeisesti esimerkiksi fokusryhmien koostumukseen, sillä fokusryhmien tulisi koostua sellaisista henkilöistä, joille budjetit laaditaan. Neljäs tekijä liittyy siihen, kuinka pitkälle ajalle viitebudjetit rakennetaan. Tyypillistä on, että budjetit lasketaan kuukaudelle samalla kuitenkin huomioiden säästövara, jotta kotitalous voi varautua kestotavaroiden kuten kodinkoneiden ostoon.

Kun edellä mainitut asiat on päätetty ja hyödykkeet viitebudjetit valittu, ne tulee hinnoitella, jotta saadaan selville kuinka paljon resursseja tarvitaan tavoitteena olevan elintason saavuttamiseen. Hinnoittelussa otetaan huomioon myös tuotteiden elinikä. Harvemmin ostetuille tuotteille määritellään elinikä, joka mahdollistaa tuotteelle kuukausittaisen hinnan laskemisen. Tuotteen kuukausittainen hinta lisätään budjettiin, jotta kotitaloudella on mahdollisuus hankkia uusi vanhan tilalle. Viimeinen vaihe on budjettien päivittäminen. Viitebudjettien hintataso tulee päivittää vuosittain sekä sisältö muutaman vuoden välein. Tämä on tärkeää, jotta budjetin taso vastaisi yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita.

3. Viitebudjetit luotettavana elintason mittarina

Euroopan Komissio (2015) on asettanut joitakin metodologisia kriteereitä hyvinvointia koskevien mittareiden laadulle. Nämä vaatimukset ovat monelta osin päteviä myös viitebudjettien kohdalla. Ensinnäkin, mittarien, kuten viitebudjetin, tulisi olla valideja, läpinäkyviä ja hyväksyttäviä. Validiteetti yleisesti ottaen tarkoittaa sitä kuinka hyvin mittari mittaa sitä mitä sen on tarkoitus mitata. Validiteetti jaetaan usein sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Viitebudjettien kohdalla sisäisen validiteetin voi ajatella tarkoittavan sitä, vastaako esimerkkiperheille laadittu viitebudjetti sitä elintasoja jota sen on tarkoitus edustaa. Toisin sanoen, onko oikean elämän kotitalouden mahdollista saavuttaa viitebudjettien edustama elintaso niillä resursseilla mitkä sillä on käytettävissään. Tämä tarkoittaa sitä, että viitebudjettien tulisi huomioida kaikki ne tarpeet, joita määrättyyn elintason kuuluu. Ulkoinen validiteetti vuorostaan liittyy tulosten yleistettävyyteen. Viitebudjetit tulisi siis rakentaa riittävän suurelle määrälle esimerkkiperheitä, jotta yleistäminen koko väestöön olisi mahdollista. Validiteetti liittyy keskeisesti budjettien hyväksyttävyyteen. Budjetin edustama elintaso ja se miten se on muunnettu hyödykkeiksi ja palveluiksi tulisi olla yleisön silmissä ymmärrettävä ja hyväksyttävä. Budjettien tulee olla myös läpinäkyviä niin metodologisten valintojen kuin sisällönkin suhteen.

Toiseksi, toimiakseen luotettavana hyvinvoinnin mittarina, viitebudjettien tulisi olla vakaita. Tällä viitataan siihen, että budjettien pohjana käytettävien aineistojen tulisi olla luotettavia. Mikäli pohjana käytetään tilastollisia aineistoja, tulisi niiden olla otannaltaan edustavia ja kysymyksenasettelussa tulisi välttää epäselviä tai johdattelevia kysymyksiä. Laadullisten aineistojen, kuten fokusryhmähaastatteluiden kohdalla tämän voi ajatella liittyvän siihen, miten haastattelut toteutetaan ja miten asiat osallistujille esitetään. Merkityksellistä on myös se, kuinka suuren painoarvon haastattelut saavat viitebudjetin muodostamisessa.

Kolmanneksi, luotettavan hyvinvoinnin mittarin tulisi olla vertailukelpoinen. Viitebudjettien kohdalla tämä tarkoittaisi, että eri maissa laaditut budjetit edustaisivat samaa elintasoja ja ne olisi muodostettu käyttäen samaa teoreettista viitekehystä ja samoja menetelmiä. Tämä ei kuitenkaan ole vielä todellisuutta, sillä Euroopan laajuisia, vertailukelpoisia viitebudjetteja ei ole vielä olemassa. Asiassa on kuitenkin otettu edistysaskeleita Euroopan komission hankkeissa, joissa on luotu viitebudjetteja useisiin eri Euroopan maihin (Goedemé, Storms, Stockman, Penne & Van den Bosch 2015; Goedemé, Storms, Penne & Van den Bosch 2015).

Neljäs huomioitava seikka on, että mittarin tulisi olla ajankohtainen ja avoin tarkistuksille. Viitebudjettien kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että budjetteja on määräjain päivitettävä, jotta ne olisivat ajan tasalla. Ilman säännöllistä päivittämistä, viitebudjetit eivät voi toimia luotettavana hyvinvoinnin mittarina.

Viidenneksi, luotettavan hyvinvoinnin mittarin tulisi pystyä reagoimaan muutoksiin. Viitebudjettien kohdalla tämä tarkoittaa, että budjettien tulisi osoittaa kuinka politiikkamuutokset vaikuttavat siihen rahamäärään, joka tarvitaan tavoitteena olevan elintason saavuttamiseen. Näin ollen viitebudjetti-mittarin tulisi ottaa huomioon hinnanmuutokset esimerkiksi julkisissa palveluissa, kuten terveyskeskusmaksuissa tai päivähoidotmaksuissa. Viitebudjetteja ei kuitenkaan saisi altistaa manipuloinnille. Tällä viitataan siihen, että viitebudjeteilla ei tulisi olla välitöntä yhteyttä etuuksien tasoon vaan budjetteja tulisi käyttää ainoastaan etuuksien tason arvioinnissa. Välitön yhteys etuuksien tasoon voisi olla ongelmallinen mikäli viitebudjettien rakentamiseen osallistuvat fokusryhmät tietäisivät olevansa mukana määrittämässä toimeentuloturvan tasoa.

4. Viitebudjetit köyhyyden mittaamisessa

Köyhyys jaetaan perinteisesti absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Absoluuttinen köyhyys viittaa tilanteeseen, jossa henkilöllä on vakavia puutteita perustarpeiden, kuten ravinnon, puhtaan juomaveden, terveyden ja asumisen tyydyttämisessä. Absoluuttinen köyhyys siis liittyy fyysiseen toimintakykyyn eikä niinkään sosiaaliseen kontekstiin (Gordon 2000). Suhteellinen köyhyys taas on yhteydessä yhteiskunnalliseen kontekstiin. Esimerkiksi Euroopan Neuvosto (1975) on määritellyt köyhiksi ne ”joiden resurssit ovat niin vähäiset että ne estävät heitä osallistumasta siihen elämäntapaan jota heidän kotimaassaan pidetään vähimmäissään hyväksyttävänä”. Suhteellinen köyhyys on siis resurssien puutteesta johtuvaa syrjäytymistä yhteiskunnasta.

Viitebudjettien avulla on pyritty mittaamaan köyhyyttä käyttäen erilaisia mittaustapoja. Yhteistä näille mittareille on se, että ne pyrkivät muodostamaan köyhyysrajan, jonka alapuolella ei ole mahdollista olla osana yhteiskuntaa. Vaikka viitebudjetti pyrkiikin tarkastelemaan köyhyyttä tarpeiden kautta, ei se tarkoita, että viitebudjetti olisi absoluuttisen köyhyyden mittari, sillä niiden avulla on mahdollista tarkastella myös sosiaalisia tarpeita (Saunders 2004). Budjetit voidaan muodostusperiaatteidensa perusteella jakaa neljään kategoriaan: kulutusperijaisiin, hyödykeperijaisiin, nämä yhdistäviin hybridibudjetteihin sekä fyysisen toimintakyvyn budjetteihin (Goedemé, Storms & Van den Bosch 2015).

Fyysisen toimintakyvyn mahdollistavia viitebudjetteja rakennettiin erityisesti 1900-luvun alussa. Tunnetuimman mittarin on rakentanut Seebohm Rowntree (1901) analysoidessaan köyhyyttä Yorkin kaupungissa. Rowntreen näkemyksen mukaan köyhiä olivat ne, joilla ei ollut varaa hankkia niitä hyödykkeitä, jotka olivat välttämättömiä fyysiselle toimintakyvylle. Budjetti oli luonteeltaan normatiivinen, sillä Rowntree itse päätti mitkä hyödykkeet otetaan mukaan. Budjetin perusteella Rowntree muodosti köyhyysrajan, jota hän vertasi kotitalouksien palkkatuloihin. Tulosten mukaan 9,9 prosenttia Yorkin kaupungin asukkaista eli köyhyydessä. Samaa metodologiaa käyttäen Rowntree toisti tutkimuksensa vuonna 1950, jolloin enää 1,7 prosenttia yorvilaisista eli köyhyydessä. Rowntreen lähestymistapa ajautui epäsuosioon 1960-luvulla, sillä sen ei katsottu kuvastavan köyhyyttä riittäväällä tavalla vaan sitä pidettiin enemmänkin absoluuttisen köyhyyden mittarina. Kyseistä mittaria ei sellaisenaan voikaan pitää luotettavana köyhyyden mittarina useissa kehittyneissä länsimaissa sillä se ei mittaa köyhyyttä Euroopan Neuvoston määritelmän mukaisesti.

Kulutukseen perustuvat viitebudjetit laaditaan tyypillisesti kulutusaineistojen avulla. Yksi tunnetuimmista on Mollie Orshanskyn 1960-luvulla laatima viitebudjetti, joka edelleen toimii Yhdysvaltojen virallisena köyhyysmittarina. Orshanskyn mittari (1965) perustuu Yhdysvaltojen maatalousministeriön eri perhetyypeille laatimiin ruokasuunnitelmiin. Muodostaakseen köyhyysrajan, Orshansky kertoi ruokasuunnitelmien hinnat kolmella, sillä maatalousministeriö oli selvityksissään havainnut, että keskimääräinen perhe käytti kolmanneksen käytettävissä olevista tuloistaan ruokaan. Vaikka mittari on läpinäkyvä ja ihmisten on se helppo sisäistää, on se kuitenkin saanut paljon kritiikkiä osakseen. Erityisesti on arvosteltu mittarin yhteyttä kotitalouden ruokamenoihin sillä kulutuksen rakenne on muuttunut ja kotitaloudet käyttävät pienemmän osan tuloistaan ruokaan. Toiseksi mittaria on kritisoitu siitä, että sen tasoa on tarkistettu ainoastaan inflaation osalta, eikä se näin ollen ota huomioon elintason muutosta. Nämä tekijät yhdessä ovat johtaneet siihen, että mittari on aikaansa jäljessä ja siitä on tullut enemmänkin absoluuttisen köyhyyden mittari (Citro & Michael, 1995). Tätä ilmentää se, että kun vuonna 1963 nelihenkiselle perheelle arvioitu budjetti oli tasoltaan hieman alle 50 prosenttia mediaanista, oli se vuonna 2005 enää 28 prosenttia (Blank 2008). Sen ei voi siis katsoa täyttävän hyvälle mittarille kuuluvia validiteetin ja ajankohtaisuuden vaatimusta, koska mittarin toimintalogiikka on johtanut siihen, että sen taso ei vastaa enää sitä mitä se on alun perin ollut.

Kulutukseen perustuvaa mittaustapaa edustaa myös Constance F. Citro ja Robert T. Michaelin (1995) laatima viitebudjettipohjainen köyhyysmittari. Citro ja Michael jalostivat Orshanskyn mittaria ottamalla mukaan ruoan lisäksi asumiseen ja vaatteisiin lasketut keskimääräiset menot. Asumisen osalta metodissa

pyritään alueellisten erojen huomioimiseen. Näiden ohella kotitaloudelle oli varattu pieni summa muihin tarpeisiin kuten henkilökohtaiseen hygieniaan ja muihin kodin tarvikkeisiin. Citron ja Michaelin näkemyksen mukaan kategoriat edustavat välttämätöntä kulutusta. Menetelmän pohjana käytettiin neljän hengen – kahden aikuisen ja kahden lapsen perhettä – joka ekvivalenssiskaaloja hyödyntäen yleistetään koskemaan koko väestöä. Budjetti on myös helppo yleistää koskemaan koko väestöä, koska se perustuu mediaanituloon eikä perhetyyppien ominaisuuksia ole määritelty kovin tarkasti.

Citro ja Michael pitävät erityisen tärkeänä, että menetelmän tulokset ovat poliitikkojen ja kansalaisten silmissä hyväksyttäviä ja näin painottavat loogisen validiteetin (face validity) merkitystä. Tällä tutkijat viittaavat siihen, että tulosten tulee näyttää oikeilta kansalaisten ja poliitikkojen silmissä. Vaikka tulokset näyttäisivätkin oikeilta suurelle yleisölle, voidaan kyseenalaistaa onko menetelmä validi mittaamaan köyhyyttä, sillä kulutusta analysoidaan ainoastaan muutaman hyödykekategorian kautta. On myös nostettu esiin, onko ulkoiseen validiteettiin pyritty sisäisen validiteetin kustannuksella koska mittarin pohjana toimivaa perhettä on kuvattu kovin summittaisesti, eikä eroa ole tehty esimerkiksi asunnon hallintasuhteen mukaan (Goedemé, Storms & Van den Bosch 2015).

Eräänlaista hybridimallia edustaa Alankomaissa toimivan SCP:n köyhyysmittarit, jotka hyödyntävät kulusaineistoja laatiessaan hyödykepohjaisia viitebudjetteja. SCP (Vrooman 2009) on pyrkinyt luomaan köyhyysrajan, joka perustuu Nibud:n (Dutch National Institute for Family Finance Information) laatimiin budjetteihin. Nibud on laatinut kaksi budjettia: toinen matalampi, joka kattaa perustarpeet ja toinen joka vastaa vaatimatonta mutta kohtuullista elintasoja. Nibudin budjetit perustuvat sekä asiantuntija-arvioihin, hyödykkeiden saatavuuteen että pienituloisten kulutustottumuksiin. Myös kansalaiset ovat olleet mukana valmiiden hyödykekorien arvioinnissa. Köyhyysrajan muodostamisessa SCP on käyttänyt ainoastaan yhden hengen budjettia, jonka pohjalta budjetit on yleistetty Alankomaiden tilastoviranomaisen laatimia ekvivalenssiskaaloja käyttäen. SCP:n metodin ongelmana voidaan kuitenkin pitää sitä, että sen käyttämät ekvivalenssiskaalat eivät perustu viitebudjettilaskelmiin. Ongelmallista on myös pienituloisten kulutusmenojen käyttäminen sillä vaarana on kehäpäätelmä: köyhyysraja muodostuu pienituloisten kulutuksen pohjalta. Tämä taas on ongelmallista koska pienet tulot saattavat rajoittaa kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia eivätkä näin ollen kotitaloudet voisi saavuttaa sitä elintasoja, jota heidän yhteiskunnassaan pidetään vähimmissään hyväksyttävänä.

Hyödykepohjaiset viitebudjetit muodostuvat konkreettisista hyödykkeistä. Tämän kaltaisista viitebudjeteista esimerkkinä voidaan mainita Antwerpenin yliopistossa laaditut budjetit (Storms, Goedemé & Van den Bosch 2011). Hyödykkeiden valinnassa on käytetty niin asiantuntijoiden arvioita kuin kansalaisten antamia perusteluita kaikkien muiden hyödykekorien paitsi asumisen kohdalla, jossa oli käytetty todellisia menoja. Erityisesti painoa on annettu asiantuntijatiedolle. Kansalaisten näkemyksiä on kuultu fokusryhmäkeskusteluissa, joita on järjestetty erikseen eri perhetyypeille. Fokusryhmiin osallistuneita on pyydetty arvioimaan asiantuntijatiedon perusteella rakennettua koria ja argumentoimaan hyödykkeiden puolesta ja vastaan. Näitä argumentteja on hyödynnetty lopullisen listan muodostamisessa. Mittarin teoreettinen pohja rakentuu Doyalin ja Goughin (1991) tarveteorialle. Köyhyysmittarin pohjana toimineet budjetit oli laadittu eri alueille ja eri esimerkkiperheille. Metodin ongelmana voidaan pitää suurta määrää valintoja, joita joudutaan tekemään budjetin rakentamisessa. Tämä osaltaan heikentää mittarin vakautta. Menetelmän vahvuus vuorostaan on budjetin vastaanottavaisuus politiikkamuutoksille sekä eri informaatiolähteiden käyttö, mikä osaltaan lisää budjetin validiutta.

5. Viitebudjettipohjaisen köyhyysmittarin muodostaminen

Tässä tutkimuksessa köyhyyttä tarkastellaan hyödykepohjaisen viitebudjetin avulla. Tämän kaltaisen viitebudjetin etuna voidaan pitää validiutta, sillä budjetti sisältää kaikki ne hyödykkeet, jotka tarvitaan tavoitteena olevan elintason saavuttamiseen. Hyödykepohjaisen viitebudjetin puolesta puhuu myös se, että budjetin rakentamiseen ovat osallistuneet sekä asiantuntijat että kansalaiset, mikä osaltaan lisää budjetin validiutta köyhyysmittarina. Hyödykepohjainen viitebudjetti reagoi myös paremmin tehtyihin muutoksiin esimerkiksi julkisten palveluiden hinnoissa. Viitebudjettipohjaisella köyhyysmittarilla on myös mahdollista kohdentaa asumismenoja suhteellisen tarkasti niin asuinalueen, kotitalouden jäsenmäärän kuin asunnon hallintasuhteenkin mukaan.

Nämä kaikki seikat huomioon ottaen hyödykepohjaista viitebudjettia voidaan pitää luotettavampana köyhyyden mittarina kuin esimerkiksi Orshanskyn tai Citron ja Michaelin menetelmiä, jotka perustuvat ainoastaan tiettyjen hyödykekategorioiden kulutukseen. Nämä budjetit eivät siis kuvasta riittävällä tasolla vähimmissään hyväksytyä elintapaa. SCP:n budjettien ongelmana voidaan pitää pienituloisten kulutusmenojen käyttöä, koska pienet tulot voivat rajoittaa kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia. Tämä on ongelmallista erityisesti tarpeiden tyydytyksen kannalta.

Tämän tutkimuksen pohjana käytetään Kuluttajatutkimuskeskuksen vuodelle 2013 laatimia ja päivittämiä kohtuullisen minimin viitebudjetteja (Lehtinen & Aalto 2014). Budjetit antavat hyvän pohjan köyhyysmittarin rakentamiselle, koska taso on pyritty asettamaan sellaiseksi, että se kattaa fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tarpeiden tyydytyksen ja mahdollisuuden olla osana yhteiskuntaa (Lehtinen ym. 2010). Budjetin laadintaan ovat osallistuneet niin tutkijat, asiantuntijat kuin kansalaiset, jolloin saadaan kattava kuva siitä, mitä Suomessa pidetään vähimmissään hyväksyttävänä elintasona. Näin ollen viitebudjetin tuottama elintaso kuvastaa hyvin Euroopan Neuvoston määritelmää köyhyydestä.

Budjettia rakennettaessa on mukaan valittu ne hyödykkeet, joilla kyseinen elintaso voidaan saavuttaa mutta myös hyödykkeiden lukumäärät ja hinnat. Kuten viitebudjettien yleensäkin, budjetin tarkoituksena ei ole osoittaa, miten rahat tulee kuluttaa vaan havainnollistaa, miten budjetilla on mahdollista tulla toimeen.

Budjetin muodostamiseen osallistuneet kansalaiset ovat muun muassa arvioineet kulutustarpeita sekä yhdessä asiantuntijoiden ja tutkijoiden kanssa konkreettisten hyödykkeiden välttämättömyyttä. Kansalaisten mielipiteitä on kuultu ryhmäkeskusteluissa, joita järjestettiin erikseen yhden vanhemman perheille sekä teini-ikäisten lasten vanhemmille. Ryhmät kokoontuivat Helsingissä ja Tampereella ja niihin osallistui yhteensä 18 kuluttajaa. Lisäksi yksinhuoltajaperheistä saatiin lisätietoa pienimuotoisella kyselyllä. Valmiiden hyödykelistojen hinnoittelun ovat suorittaneet tutkijat. Budjeteissa on myös varauduttu kestotavaroiden hankintaan käyttämällä poistomenettelyä. Tällä tarkoitetaan sitä, että hyödykkeen hinta jaetaan sen oletetulla käyttöiällä, jolloin kotitaloudella on mahdollisuus korvata rikkoutunut hyödyke uudella.

Kuluttajatutkimuskeskuksen budjetit on laadittu yhdeksälle eri esimerkkiperheelle, jotka edustavat eri elämänvaiheessa olevia kotitalouksia. Vuoden 2013 budjetit pohjautuvat vuonna 2010 kuudelle esimerkkiperheelle laadittuihin budjetteihin, joita on täydennetty kolmella esimerkkiperheellä. Vuodelle 2010 laaditut budjetit ja vuoteen 2013 päivitetty budjetit ovat:

- Yksin asuva, alle 45-vuotias mies ja nainen
- Yksin asuva, yli 65-vuotias mies ja nainen
- Lapseton pariskunta
- Lapsiperhe, jossa äiti, isä, 4-vuotias poika ja 10-vuotias tyttö

Vuoden 2013 päivityksen yhteydessä laadittiin viitebudjetit myös seuraaville erimerkkiperheille:

- Yksinhuoltajatalous, jossa äiti, 10-vuotias poika ja 14-vuotias tyttö
- Lapsiperhe, jossa äiti, isä, 14-vuotias tyttö ja 16-vuotias poika
- Lapsiperhe, jossa äiti, isä, 10-vuotias poika, 15-vuotias poika ja 17-vuotias tyttö

Budjetit on laadittu niin työikäisille ihmisille kuin ikääntyneillekin. Tämän lisäksi esimerkkitalouksien joukossa on useita lapsiperheitä, joissa on eri-ikäisiä lapsia. Koska esimerkkitalouksia on useita, on mahdollista laskea kulutusyksikköpainot esimerkiksi eri-ikäisille lapsille ja aikuisille. Nämä tekijät osaltaan vahvistavat tulosten yleistettävyyttä, eli ulkoista validiteettia.

Valmis budjetti sisältää kulutusmenot yhdeksässä eri kategoriassa: ruoka, asuminen, liikenne ja matkat, vaatteet, kodinkoneet, kodin irtaimisto, muut kodin tarvikkeet, viihde-elektroniikka ja tietoliikenne, harrastukset ja vapaa-aika sekä terveys, hygienia ja kauneudenhoito.

Liikenteen ja asumisen suhteen on budjeteissa pyritty huomioimaan asuinpaikan vaikutus asumismenoihin ja liikennekustannuksiin. Asumismenojen arviointiin on käytetty Tilastokeskuksen vapaarahoitteisten asuntojen keskivuokraa vuoden 2013 kolmannelta neljännekseltä. Liikennemenot on kohdistettu sekä asuinpaikan että perhetyypin mukaisesti siten, että pääkaupunkiseudulla esimerkkiperheistä ainoastaan lapsiperheille on laskettu budjettiin mukaan auto. Muiden kotitalouksien oletetaan käyttävän julkista liikennettä. Muualla Suomessa asuville kotitalouksille on kuitenkin laskettu auton käytön kustannukset, pois lukien ikääntyneiden kotitaloudet.

Budjettien rakentamisessa on käytetty joitain oletuksia. Ensinnäkin, budjetit on laadittu sillä oletuksella, että työikäiset perheenjäsenet ovat työelämässä. Yli 65-vuotiaiden henkilöiden on vuorostaan oletettu olevan eläkkeellä samoin kuin lapsettoman pariskunnan miehen. Budjettien rakentamisessa on myös oletettu, että esimerkkiperheiden jäsenet ovat terveitä, eikä heillä ole kroonisia sairauksia tai allergioita. Tämä vuorostaan tarkoittaa sitä, että budjettiin lasketut terveysmenot ovat suhteellisen matalat.

Koska budjetit on laadittu tiettyjä oletuksia käyttäen, voi niiden yleistäminen koko väestöön olla haasteellista. Tämä johtuu siitä, että todelliset kotitaloudet eroavat ominaisuuksiltaan hypoteettisista esimerkkiperheistä. Esimerkiksi oletus hyvästä terveydentilasta ei päde kaikkien kotitalouksien kohdalla. Tämä taas johtaa siihen, että kohdistetut terveysmenot eivät välttämättä ole riittävät niissä kotitalouksissa, joissa on terveysongelmia. Toisaalta, joissain kotitalouksissa terveysmenot eivät nouse niin suuriksi kuin budjeteissa on arvioitu.

5.1 Budjettiin tehdyt muutokset

Köyhyysmittarin rakentamista varten budjetteihin on tehty joitain muutoksia. Kuluttajatutkimuskeskuksen viitebudjeteissa oli oletettu, että kotitalouden työikäiset aikuiset syövät lounaansa työpaikkaravintolassa. Näin ollen lounaan hinnaksi muodostui 5,90 €. Koska tarkoituksena on yleistää budjetti koskemaan koko väestöä eikä ainoastaan työssäkäyviä, on lounaan hinta laskettu uudestaan käyttämällä hyväksi ruokakorin pohjana ollutta ruokalistaa. Lounaan hinta uudelleenarvioitiin hyödyntämällä ruokalistassa olleita päivällisruokia, joiden kalorimäärää korotettiin lounaan kalorimäärää vastaavaksi.

Budjetin sisältämiä liikennemenoja myös muokattiin. Siinä missä Kuluttajatutkimuskeskuksen budjeteissa liikennemenot vaihtelivat perhetyypin ja asuinalueen mukaan, tässä tutkimuksessa liikennemenot on yksinkertaistuksen vuoksi kohdistettu henkilön mukaan ilman alueellista vaihtelua. Liikennemenojen arvioimiseen käytettiin seutulippujen keskimääräistä hintaa vuonna 2014. Näin ollen aikuisen liikennemenoiksi

muodostui 78 euroa kuukaudessa ja kouluikäisen lapsen menoiksi 39 euroa kuukaudessa. Alle kouluikäisten lasten arvioimme matkustavan ilmaiseksi. Taulukossa 1 on esitelty eri perhetyypeille kohdistetut liikennemenot sekä Kulutustutkimusaineiston mukaiset, toteutuneet liikennemenot.

Taulukko 1. Liikennemenot viitebudjetissa sekä toteutuneet liikennemenot Kulutustutkimusaineiston mukaan

Perhetyyppi	Viitebudjetti	Alin tuloviidennes	Keskimmäinen tuloviidennes
Yksin asuva	78 €	38,82 € (n = 374)	146,67 € (n=121)
1 aikuinen, 1 lapsi *	117 €	109,69 € (12)	267,44 € (6)
2 aikuista	156 €	124,44 € (194)	276,95 € (286)
1 aikuinen, 2 lasta	156 €	167,04 € (9)	803,75 € (3)
2 aikuista, 2 lasta	234 €	216,83 (29)	404,09 € (88)
2 aikuista, 3 lasta	273 €	374,71 € (15)	675,17 € (24)
2 aikuista, 4 lasta	312 €	306,89 € (11)	809,46 € (7)

* Kouluikäinen lapsi

Taulukosta voidaan havaita, että viitebudjetissa arvioidut liikennemenot ovat lähes kaikissa perhetyypeissä suuremmat kuin alimman tuloviidenneksen todelliset liikennemenot. Yhden aikuisen ja kahden lapsen kohdalla budjetin liikennemenot ovat hieman matalammat kuin todelliset liikennemenot kun taas kahden aikuisen ja kolmen lapsen kohdalla menot ovat noin 100 € matalammat. Verrattuna keskimääräiseen tuloviidennekseen viitebudjetin liikennemenot ovat kuitenkin kaikkien perhetyyppien kohdalla selvästi matalammat. On tosin syytä muistaa, että alimmassa tuloviidenneksessä käytössä olevat tulot voivat rajoittaa liikennemenoja, eikä kulutusaineisto sinällään kerro tarpeentyydytyksestä.

Myös asumisen oletusten suhteen tehtiin muutoksia. Kuluttajatutkimuskeskuksen budjeteissa asumismenot oli laskettu vapaarahoitteisten asuntojen keskimääräisten vuokrien perusteella. Tässä tutkimuksessa asumismenoja kuitenkin arvioitiin Kansaneläkelaitoksen Asumistukitilaston avulla. Samaa käytäntöä on hyödynnetty Perusturvan riittävyden arviointiraportissa (Perusturvan riittävyden II arviointiryhmä 2015). Asumistukitilasto sisältää kotitalouksien todelliset neliövuokrat eri kotitaloustyypeille eri alueilla sekä eri kotitaloustyyppien keskimääräiset neliömäärät. Tilastossa kunnat on luokiteltu neljään eri luokkaan: Helsinkiin, muuhun pääkaupunkiseutuun ja Ahvenanmaahan, muihin suuriin kuntiin¹ sekä muihin kuntiin. Tätä tutkimusta varten on käytetty kolmiluokkaista jaottelua, jossa Helsinki on yhdistetty muihin pääkaupunkiseudun kuntiin. Näihin asumismenoihin on lisätty kotitalouden jäsenmäärään perustuva vesimaksu, 19 euroa henkeä kohden, joka perustuu Kelan suositukseen vesimaksun enimmäismäärästä. (Kela 2015)

Taulukossa 2 on esitelty muutamia esimerkkejä tässä tutkimuksessa käytetyistä asumismenoista. Asumistukitilaston avulla olemme määritelleet asumismenot jotka vaihtelevat niin perhetyyppin, asunnon hallintasuhteen, jäsenmäärän kuin asuinpaikankin suhteen. Näin ollen, kullekin perhetypille on määritelty neliövuokra ja jäsenien lukumäärää vastaava neliömäärä, joiden tulona muodostuu kotitalouden laskennallinen asumismeno. Taulukko ei kuitenkaan sisällä kotitalouksien jäsenmäärän mukaista vesimaksua. Vuokralla asuvien ja velallisessa omistusasunnossa asuvien kohdalla olemme yksinkertaistuksen vuoksi käyttäneet samoja asumismenoja. Todellisuudessa omistusasumisen kustannuksia on hyvin vaikea laskea sillä siihen vaikuttavat monet asiat, kuten lainan määrä ja korkotaso. Voidaan esittää, että lainanlyhennykset olisivat itse asiassa varallisuuden kasvattamista eikä niitä tulisi huomioida asumismenoina. Tässä tutkimuksessa lainanlyhennykset kuitenkin huomioidaan sillä ne ovat todellinen kuluera monille kotitalouksille. Velattomassa

¹ Muut suuret kunnat: Hyvinkää, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kerava, Kirkkonummi, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lohja, Mikkeli, Nokia, Nurmijärvi, Oulu, Pori, Porvoo, Raisio, Riihimäki, Seinäjoki, Sipoo, Siuntio, Tampere, Turku, Tuusula, Vaasa ja Vihti.

omistusasunnossa asuvien asumiskustannuksiksi sen sijaan on laskettu keskimääräinen hoitovastike asu-
neliötä kohden (Tilastokeskus 2014). Vastaavasti asunnon koon on oletettu olevan sama kuin edellä maini-
tuilla ryhmilläkin.

Taulukko 2. Asumismeno-esimerkkejä eri kotitaloustyypeille eri alueilla.

Perhetyyppi/asuinpaikka	Neliömäärä (m ²)	Neliövuokra (€)	Vuokra (€)
Vuokralla asuvat/Asuntolainaa lyhentävät			
Pääkaupunkiseutu			
Yksin asuva	40,37	14,35	579,31
Pariskunta	56,45	13,6	767,72
Kolmen hengen lapsiperhe	73,73	12,01	885,5
Neljän hengen lapsiperhe	81,9	12,01	983,62
Viiden hengen lapsiperhe	89,39	12,01	1073,57
Kuuden hengen lapsiperhe tai suu- rempi	99,29	12,01	1192,47
Muut suuret kunnat			
Yksin asuva	40,37	11,4	479,22
Pariskunta	56,45	10,78	646,53
Kolmen hengen lapsiperhe	73,73	10,14	804,62
Neljän hengen lapsiperhe	81,9	10,14	906,47
Viiden hengen lapsiperhe	89,39	10,14	1001,42
Kuuden hengen lapsiperhe tai suu- rempi	99,29	10,14	1120,80
Muut kunnat			
Yksin asuva	40,37	9,27	393,23
Pariskunta	56,45	9,14	553,95
Kolmen hengen lapsiperhe	73,73	8,83	708,04
Neljän hengen lapsiperhe	81,9	8,83	799,18
Viiden hengen lapsiperhe	89,39	8,83	884,31
Kuuden hengen lapsiperhe tai suu- rempi	99,29	8,83	990,73
Velaton omistusasunto			
Yksin asuva	40,37	3,75	151,39
Pariskunta	56,45	3,75	211,69
Kolmen hengen lapsiperhe	73,73	3,75	276,49
Neljän hengen lapsiperhe	81,9	3,75	307,13
Viiden hengen lapsiperhe	89,39	3,75	335,21
Kuuden hengen lapsiperhe tai suu- rempi	99,29	3,75	372,34

Taulukosta voidaan havaita, että kotitaloustyypeille kohdenneet neliömäärät eivät kasva lineaarisesti vaan henkilöä kohden varattu neliömäärä laskee henkilömäärän noustessa. Näin yksin asuvalle on laskettu asu-
miseen 40 neliötä ja pariskunnalle 28 neliötä jäsentä kohden. Jäsenmäärän kasvaessa neliömäärä pienenee
edelleen ja kuuden hengen lapsiperheessä neliöitä on 16,5 kotitalouden jäsentä kohden. Neliövuokra sen
sijaan on korkeimmillaan yksin asuvilla ja matalin lapsiperheillä. Pienemmissä asunnoissa neliövuokrat
ovat keskimäärin korkeammat kuin isommissa asunnoissa. Alueittain tarkasteltuna korkeimmat neliövuok-

rat löytyvät pääkaupunkiseudulta ja matalimmat pienistä kaupungeista ja kunnista. Pääkaupunkiseudulla yksin asuvalle on kohdennettu asumismenoiksi ilman vesimaksua 579 €, kun muissa suurissa kaupungeissa asumismenot ovat noin 100 euroa pienemmät. Pienemmillä paikkakunnilla yksin asuvan asumismenoiksi on arvioitu 393 € kuukaudessa. Muiden kotitaloustyyppien kohdalla on havaittavissa sama toimintalogiikka. Velattomassa omistusasunnossa asuvien kohdalla on käytetty samaa neliöhintaa ympäri Suomen, neliömäärän kuitenkin noustessa kotitalouden jäsenmäärän mukaan.

5.2 Köyhyysmittarin rakentaminen

Edellä esitettyjen muutosten pohjalta olemme luonnostelleet mittarin pohjana käytetyn viitebudjetin, joka on esitelty taulukossa 3. Taulukosta voidaan havaita, että suurin yksittäinen hyödykeryhmä on ruoka, joka vie budjetista yli kolmanneksen. Ruokamenot vaihtelevat kotitalouksittain ja esimerkiksi iäkkäiden kotitalouksien ruokamenot ovat muita pienemmät koska laskettu energiamäärä on pienempi kuin nuoremmilla. Miesten kohdalla ruokamenot ovat naisia suuremmat, johtuen suuremmasta energiantarpeesta. Ruokabudjetissa on varattu kaikille kotitalouksille mahdollisuus käydä ulkona syömässä kahdesti kuussa, esimerkiksi pizzalla. Ruokabudjetissa on otettu huomioon myös juhlapyhien (pääsiäinen, juhannus, jouluku) ruokailut siten, että vuotuisia ruokamenoja on korotettu 10 prosentilla. Vaatetuksen osalta naisten budjetti on hieman miesten budjettia korkeampi sillä, naisille on varattu enemmän vaatteita kuin miehille. Iäkkäiden vaatekorin hinta on taas muita matalampi sillä heidän kohdallaan vaatteiden käyttöikä on laskettu pidemmäksi. Kodin tavaroissa ja laitteissa suurin menoerä on tietoliikennemaksut, jotka muodostavat lähes puolet kodin tavaroihin lasketuista menoista. Tietoliikennemaksut koostuvat sanomalehden tilaamisesta sekä matkapuhelin- ja internetmaksuista. (Lehtinen & Aalto 2014.) Budjettiin on sisällytetty myös päivähoitoon osallistuminen. Päivähoidolle ei kuitenkaan ole kohdennettu meno-osuuksia sillä laskelmat osoittivat, että mikäli kotitalouden tulot vastaisivat esimerkkiperheille laskettua budjettia, ei päivähoitomaksuja kertyisi.

Taulukko 3. Viitebudjetit eri kotitaloustyypeille

	Nainen alle 45	Mies alle 45	Nainen yli 65	Mies yli 65	Pariskunta	Yksinhuoltajaperhe	Pikkulapsiperhe	Teini-perhe 4 henkilöä	Teini-perhe 5 henkilöä
Ruoka	235,24	270,45	206,00	244,00	479,70	601,7	751,15	948,15	1134,15
Vaatus	53,00	46,00	47,00	38,00	98,00	185,00	230,00	236,00	301,00
Kodin tavarat	116,00	116,00	118,00	118,00	147,00	169,00	186,00	223,00	241,00
Henkilökoh- tainen hygie- nia	37,00	28,00	34,00	27,00	55,00	72,00	75,00	110,00	122,00
Terveys- huolto	21,00	21,00	25,00	25,00	38,00	33,00	48,00	55,00	59,00
Vapaa-aika ja harrastukset	36,00	36,00	46,00	46,00	71,00	139,00	121,00	183,00	225,00
Kulkuneuvot	3,00	3,00	3,00	3,00	5,00	12,00	15,00	12,00	16,00
Sähkö ja va- kuutukset	29,00	29,00	29,00	29,00	43,00	45,00	75,00	75,00	81,00
Liikenne	78,00	78,00	78,00	78,00	156,00	156,00	195,00	234,00	273,00
Päivähoito- maksu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	608,24	627,45	586,00	608,00	1092,70	1412,70	1696,15	2076,15	2452,15

Lasten budjetti on kuvattu taulukossa 4. Taulukkoa tarkastellessa tulee huomioida, että kyseessä on lapsiin itseensä kohdistuvat kulut, eikä se näin ollen huomioi yhteiskäytössä olevia hyödykkeitä (Lehtinen & Aalto 2014). Taulukko osoittaa, että myös lasten kohdalla suurin kuluerä on ruoka, sillä pienillä lapsilla koko budjetista yli kolmannes kuluu ruokaan ja teinipojalla jo lähes puolet budjetista ovat ruokamenoja. Lasten kulutuksessa vaatteet ovat suuressa osassa, mikä selittyy sillä, että kasvaville lapsille tarvitsee useammin ostaa vaatteita.

Taulukko 4. Lasten kulutus viitebudjettien mukaan

Hyödykekori	Lapsi alle 7	Lapsi 7 - 12	Teinipoika 13 - 17	Teinityttö 13 - 17
Ruoka	86	158	223	187
Vaatetus	65	65	70	67
Henkilökohtaiset huonekalut ja muu kodin irtain	5	7	7	7
Viihde-elektroniikka ja tietoliikenne (+ lelut)	7	7	22	22
Henkilökohtainen hygienia	12	14	26	52
Terveydenhuolto	5	5	5	5
Vapaa-aika ja harrastukset	19	43	51	51
Kulkuneuvot	5	3	3	3
Liikenne	39	39	39	39
Yhteensä	243	341	446	433

Taulukoiden 3 ja 4 pohjalta on johdettu kulutusyksikköpainot, jotka on esitelty taulukossa 5. Kulutusyksikköpainojen tarkoituksena on tehdä erilaiset kotitaloudet keskenään vertailukelpoisiksi, osoittamalla perheenjäsenille kulutusyksikköpainoja. Eri perheenjäsenten saamat painot lasketaan yhteen, jolloin kotitaloudelle muodostuva painojen summa kertoo kuinka moninkertaisesti enemmän resursseja kotitalous tarvitsee verrattuna yksin asuvaan.

Kulutusyksikköpainot on johdettu laskemalla kuinka paljon enemmän resursseja kotitalous tarvitsee kun perheenjäsenten lukumäärä kasvaa. Esimerkiksi toisen aikuisen hinta on laskettu siten, että pariskunnan budjettia on verrattu yksin asuvan alle 45-vuotiaan budjettiin jolloin on saatu selville kuinka paljon kotitalouden kasvaminen yhdellä aikuisella maksaa². Laskelma on suoritettu vähentämällä pariskunnan budjetista ensimmäisen aikuisen menot ja erotus on jaettu yksin asuvan budjetilla jolloin on saatu selville kuinka paljon kotitalouden toinen aikuinen kuluttaa suhteessa ensimmäiseen aikuiseen. Kotitalouden toisen aikuisen laskukaava on löydettävissä alta:

$$\text{Toinen aikuinen: } \frac{1092,70 \text{ €} - 617,85 \text{ €}}{617,85 \text{ €}} = 0,769$$

Laskelma osoittaa, että toisen aikuisen tulo kotitalouteen kasvattaa kotitalouden menoja 76,9 prosentilla. Yksinkertaistuksen vuoksi lopullisia kulutusyksikköpainoja on tarkasteltu aina 0,05 tarkkuudella. Tällöin toisen aikuisen painoksi muodostuu 0,75. Lasten kohdalla on toimittu vastaavalla tavalla mutta lasten budjettia on verrattu sekä yksin asuvan miehen että yksin asuvan naisen budjettiin. Tällöin nuoremmille lapsille

² On huomattava, että esimerkkiperheenä oleva pariskunta ei ominaisuuksiltaan täysin vastaa yksin asuvaa sillä pariskunnan miehen on arvioitu olevan eläkkeellä, kun taas yksin asuva alle 45-vuotias on vielä työelämässä. Pariskunta ei siis muodostu kahdesta alle 45-vuotiaasta, joka voi johtaa siihen, että ekvivalenssiskaala ei täysin vastaa totuutta.

muodostuu kulutusyksikköpainoa, joiden pyöristettyä keskiarvoa on käytetty lopullisena painona. Teini-ikäisten (13–17-vuotiaat) kohdalla näin laskettuna syntyy neljä kulutusyksikköpainoa sillä budjetit on laadittu erikseen teinipojalle ja teinitytölle. Myös näiden kohdalla on laskettu keskimääräinen kulutusyksikköpaino neljän erillisen painon pohjalta. Vanhusten kohdalla on toimittu siten, että yli 65-vuotiaiden budjettia on verrattu alle 45-vuotiaiden budjettiin. Lopulliset ekvivalenssiskaalat on esitelty taulukossa 5.

Taulukko 5. Viitebudjettien pohjalta muodostetut kulutusyksikköpainot

Perheenjäsen	Kulutusyksikköpaino
Ensimmäinen aikuinen (alle 65 vuotta)	1,00
Ensimmäinen aikuinen (yli 65 vuotta)	0,95
Toinen aikuinen	0,75
Lapsi 13 – 17	0,70
Lapsi 7 – 12	0,55
Lapsi 0 – 6	0,40

Taulukko havainnollistaa sen kuinka paljon tietty perheenjäsen lisää tarvittavien resurssien määrää suhteessa yksin asuvaan. Esimerkiksi yksin asuvan yli 65-vuotiaan on laskettu tarvitsevan 95 prosenttia siitä mitä nuoremmat yksin asuvat tarvitsevat. Vastaavasti lasten kohdalla ikä vaikuttaa merkittävästi siihen kuinka suuret kulutustarpeet ovat. Alle kouluikäisen paino on 40 prosenttia yksin asuvan aikuisen painosta, 7-12 vuotiaan lapsen 55 prosenttia aikuisen kulutusmenoista mutta teini-ikäisen lapsen kulutusmenot nousevat jo 70 prosenttiin yksin asuvan aikuisen menoista. Näin ollen teini-ikäisen lapsen kulutustarpeet ovat lähes yhtä suuret kuin talouden toisen aikuisen.

Esiteltyjä kulutusyksikköpainoja on käytetty köyhyysmittarin rakentamiseen. Köyhyysmittarin pohjana hyödynnettiin yksin asuvan viitebudjettia, joka painojen avulla yleistettiin koskemaan koko väestöä käytämällä Tilastokeskuksen Tulonjakotilastoa. Tähän on vielä lisätty kotitaloudelle kohdennetut asumismenot, jolloin jokaiselle kotitaloudelle on saatu kokonaisbudjetti. Asumismenojen kohdentamisessa hyödynnettiin Tulonjakotilaston tietoja kotitalouden jäsenmäärästä, asuinpaikasta, asunnon hallintasuhteesta, asuntolainan määrästä, vuokramenojen suuruudesta ja kotitaloustyypistä. Kotitalouden katsottiin asuvan vuokralla, jos sen asumismuoto oli vuokra-asunto ja sillä oli vuokramenoja. Asumisoikeus- ja osaomistusasunnossa asuvin katsottiin asuvan velallisessa omistusasunnossa, mikäli kotitaloudella oli asuntolainaa ja vastaavasti vuokralla mikäli kotitaloudella ei ollut asuntolainaa. Kotitalouden on katsottu asuvan velallisessa omistusasunnossa, mikäli se asui omassa asunnossa ja sillä oli asuntolainaa. Vastaavasti kotitalouden on katsottu asuvan velattomassa omistusasunnossa, mikäli se asui omassa asunnossa ja sillä ei ollut asuntolainaa. Asumisen on katsottu olevan ilmaista, mikäli kotitaloudella ei ollut ilmoitettuja asumismenoja. Asuinpaikka on määritelty Tulonjakotilaston mukaan kolmiluokkaisena, pääkaupunkiseutu, muut suuret kunnat ja muut kunnat, jolloin se sisällöllisesti vastaa Kelan Asumistukitilastoa.

Kotitaloudelle laskettua budjettia on tämän jälkeen verrattu kotitalouden käytettävissä oleviin tuloihin. Mikäli kotitalouden tulot ovat pienemmät kuin sille laskettu budjetti, kotitalouden on oletettu elävän köyhyydessä. Vastaavasti tulojen ollessa yhtä suuret tai suuremmat, on katsottu, että perhe ei elä köyhyydessä. On kuitenkin selvää, että tietyt kotitaloudet pystyvät ylläpitämään viitebudjettien mukaista elintasoja pienemmälläkin tuloilla, esimerkiksi hyödyntämällä säästöjään. Tämän kaltaiset asiat tulisi ottaa huomioon analysoitaessa köyhyyttä mutta aineistojen puutteiden takia se ei ole mahdollista.

Kotitalouksien euromääräisiä köyhyysrajoja on esitelty taulukossa 6. Taulukko ei sisällä kaikkien erilaisten kotitaloustyyppien köyhyysrajoja mutta kuvaa esimerkinomaisesti kokonaisbudjetin muodostumista eräillä kotitaloustyypeillä. Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa on esitelty kotitaloudelle laskettu viitebudjetti,

toisessa sarakkeessa sille kohdennetut asumismenot (ml. vesimaksu) ja viimeisessä edellisistä muodostettu kokonaisbudjetti, jota tässä tutkimuksessa hyödynnetään kotitalouden köyhyysrajana.

Taulukosta voidaan havaita, että esimerkiksi yksin asuvan köyhyysraja ei ole sama eri puolella maata vaan sen tasoon vaikuttavat asunnon hallintamuoto, asuinpaikka ja ikä. Asunnon hallintamuodon vaikutus ilmenee kun kokonaisbudjettia tarkastellaan tietyn alueen sisällä. Siinä missä pääkaupunkiseudulla yksin velattomassa omistusasunnossa asuva tarvitsee vähimmissään hyväksyttävään elintason 769 euroa, vuokralla asuva tai lainaa lyhentävä tarvitsee noin 1 200 €. Erot kasvavat entisestään pariskuntien ja lapsiperheiden kohdalla, sillä vuokralla asuva tai lainaa lyhentävä pariskunta tarvitsee lähes 600 euroa enemmän saavuttaakseen saman elintason kuin velattomassa omistusasunnossa asuva pariskunta.

Myös asuinpaikka vaikuttaa merkittävästi tarvittavien resurssien määrään. Esimerkiksi yksin asuva vuokralainen tarvitsee pääkaupunkiseudulla yli 1 200 euroa kuukaudessa minimissään hyväksyttävään elintason. Tarvittavien resurssien määrä laskee siirryttäessä pienemmille paikkakunnille sillä muissa suurissa kaupungeissa yksin asuva tulee toimeen noin 1 100 € kuukaudessa ja pienellä paikkakunnalla asuva saavuttaa saman elintason hieman yli 1 000 euron kuukausituloilla. Vastaavat erot näkyvät myös suuremmassa mittakaavassa muiden kotitaloustyyppien kohdalla.

Taulukko 6. Kotitalouksille kohdennetut viitebudjetit, asumismenot ja kokonaisbudjetit

Kotitaloustyyppi	Viitebudjetti	Asumismenot	Kokonaisbudjetti
Pääkaupunkiseutu			
Yksin asuva alle 65,			
- velaton omistusasunto	618	151	769
- vuokra/asuntolaina	618	598	1216
Yksin asuva yli 65,			
- velaton omistusasunto	587	151	738
- vuokra/asuntolaina	587	598	1185
Pariskunta molemmat alle 65,			
- velaton omistusasunto	1081	212	1293
- vuokra/asuntolaina	1081	806	1887
Pariskunta molemmat yli 65,			
- velaton omistusasunto	998	212	1210
- vuokra/asuntolaina	998	806	1804
Yksinhuoltaja, yksi lapsi (10v),			
- velaton omistusasunto	958	233	1191
- vuokra/asuntolaina	958	785	1742
Yksinhuoltaja, kaksi lasta (4v, 10v),			
- velaton omistusasunto	1205	276	1481
- vuokra/asuntolaina	1205	942	2147
Kaksi aikuista, kaksi lasta (4v, 10v),			
- velaton omistusasunto	1668	307	1975
- vuokra/asuntolaina	1668	1060	2728
Kaksi aikuista, kaksi lasta (10v, 14v),			
- velaton omistusasunto	1854	307	2161
- vuokra/asuntolaina	1854	1060	2913
Muut suuret kunnat			
Yksin asuva alle 65,			
- velaton omistusasunto	618	151	769
- vuokra/asuntolaina	618	479	1097

Kotitaloustyyppi	Viitebudjetti	Asumismenot	Kokonaisbudjetti
Yksin asuva yli 65,			
- velaton omistusasunto	587	151	738
- vuokra/asuntolaina	587	479	1066
Pariskunta molemmat alle 65,			
- velaton omistusasunto	1081	212	1293
- vuokra/asuntolaina	1081	647	1728
Pariskunta molemmat yli 65,			
- velaton omistusasunto	998	212	1210
- vuokra/asuntolaina	998	647	1644
Yksinhuoltaja, yksi lapsi (10v),			
- velaton omistusasunto	958	233	1191
- vuokra/asuntolaina	958	668	1626
Yksinhuoltaja, kaksi lasta (4v, 10v),			
- velaton omistusasunto	1205	276	1481
- vuokra/asuntolaina	1205	805	2009
Kaksi aikuista, kaksi lasta (4v, 10v),			
- velaton omistusasunto	1668	307	1975
- vuokra/asuntolaina	1668	906	2575
Muut kunnat			
Yksin asuva alle 65,			
- velaton omistusasunto	618	151	769
- vuokra/asuntolaina	618	393	1011
Yksin asuva yli 65,			
- velaton omistusasunto	587	151	738
- vuokra/asuntolaina	587	393	980
Pariskunta molemmat alle 65,			
- velaton omistusasunto	1081	212	1293
- vuokra/asuntolaina	1081	554	1635
Pariskunta molemmat yli 65,			
- velaton omistusasunto	998	212	1210
- vuokra/asuntolaina	998	554	1552
Yksinhuoltaja, yksi lapsi (10v),			
- velaton omistusasunto	958	233	1191
- vuokra/asuntolaina	958	233	1191
Yksinhuoltaja, kaksi lasta (4v, 10v),			
- velaton omistusasunto	1205	276	1481
- vuokra/asuntolaina	1205	708	1913
Kaksi aikuista, kaksi lasta (4v, 10v),			
- velaton omistusasunto	1668	307	1975
- vuokra/asuntolaina	1668	799	2467
Kaksi aikuista, kaksi lasta (10v, 14v),			
- velaton omistusasunto	1854	307	2161
- vuokra/asuntolaina	1854	799	2653

6. Arviointi

Tässä tutkimuksessa on esitelty viitebudjettipohjaisen köyhyysmittarin rakentamista. Mittarin pohjana käytetyt viitebudjetit perustuvat Kuluttajatutkimuskeskuksen vuodelle 2013 tekemiin laskelmiin. Kuluttajatutkimuskeskuksen viitebudjetteja on muokattu joiltain osin, jotta ne paremmin soveltuisivat köyhyyden mittaamiseen. Esimerkkiperheille laaditut budjetit yleistettiin koko väestöön käyttämällä budjeteista johdettuja kulutusyksikköpainoja. Viitebudjetin lisäksi jokaiselle kotitaloudelle kohdennettiin asuinpaikan, jäsenmäärän sekä asunnon hallintamuodon mukaiset asumismenot.

Viitebudjettipohjainen köyhyysmittari tarkastelee köyhyyttä tarpeentyydytyksen kautta Suomessa vuonna 2013. Kokonaisbudjetin pohjalta kotitalouksille määrittyvä euromääräinen köyhyysraja vaihtelee merkittävästi esimerkiksi asunnon hallintamuodon ja asuinpaikan mukaan. Köyhyysraja on näin ollen suurempi vuokralla ja velallisessa omistusasunnossa asuville kuin velattomassa omistusasunnossa asuville. Vastavasti pääkaupunkiseudulla vuokralla asuvan köyhyysraja on suurempi kuin muualla asuvan vuokralaisen johtuen juuri asumismenojen suuresta alueellisesta vaihtelusta. Köyhyysrajan vaihtelu asunnon hallintasuhteen ja asuinpaikan mukaan on järkeenkäypää koska nämä tekijät vaikuttavat siihen, kuinka paljon resursseja tarvitaan, jotta tavoitteena oleva elintaso voidaan saavuttaa.

Viitebudjettipohjaisella köyhyysmittarilla on edellytyksiä toimia luotettavana köyhyyden mittarina. Viitebudjettimittarin voi katsoa olevan loogisessa yhteydessä Euroopan Neuvoston köyhyysmääritelmään, sillä viitebudjettien avulla voidaan määritellä elintaso jota vähimmissään pidetään hyväksyttävänä. Tähän pyritään esimerkiksi sillä, että budjettien rakentamiseen osallistuvat tutkijoiden ohella asiantuntijat ja kansalaiset. Mittari ottaa myös huomioon julkisesti tuotetut palvelut ja mahdolliset muutokset niiden saatavuudessa ja hinnassa. Mittari tuo lisäksi esiin asunnon hallintamuodon sekä asuinpaikan vaikutukset siihen, kuinka paljon resursseja elintason saavuttamiseen tarvitaan. Indikaattorin luonnissa on pyritty myös läpinäkyvyyteen eli siihen, että kaikki tehdyt valinnat tuodaan esille. Mittaria voidaan lisäksi pitää ajankohtaisena sillä viitebudjetit on luotu samalle vuodelle kuin köyhyystarkastelu ajoittuu.

On kuitenkin selvää, että viitebudjetti ei ole täydellinen köyhyyden mittari ja sen käyttöön ja rakentamiseen liittyy haasteita. Vaikka mittari olisikin sisäisesti validi, eli mittaisi sitä mitä sen pitäisikin, haasteena voi olla ulkoinen validiteetti eli tulosten yleistettävyys. Tämä vaihe saattaa olla ongelmallinen, koska budjetit on laadittu hypoteettisille esimerkkiperheille, jotka eivät kaikilta osin vastaa todellisia kotitalouksia. Yksi esimerkki tästä on kotitalouden jäsenten terveydentila. Budjeteissa kotitalouksien perheenjäsenien on oletettu olevan terveitä, ilman mitään kroonisia sairauksia. On kuitenkin selvää, että kaikki suomalaiset eivät ole terveitä vaan ihmisillä on erilaisia sairauksia jotka aiheuttavat kustannuksia. Ihmisten sairauksien ”hinoittelu” on kuitenkin vaikeaa koska tilastolliset aineistot eivät sisällä tietoja henkilöiden terveydentilasta eikä terveydenhoitomenoista. On myös muita tilanteita, joissa viitebudjettipohjaisella köyhyysmittarilla on haasteita vastata ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin. Näin saattaa olla esimerkiksi liikkumisen suhteen sillä ihmisten tarpeet liikkumisen suhteen vaihtelevat merkittävästi asuinpaikan, työpaikan, harrastusten ja muun vapaa-ajan suhteen. Tämä asettaa suuria haasteita sille, kuinka paljon kotitaloudelle tulisi kohdistaa liikennemenoja. Tässä tutkimuksessa käytetyt liikennemeno olivat useimpien perhetyyppien kohdalla yhteneväiset keskimääräisiin pienituloisten todellisiin liikennemenoihin. On kuitenkin mahdollista, että erityisesti näiden hyödykekorien kohdalla, kotitalouksille kohdennetut resurssit eivät riitä täyttämään kaikkien kotitalouksien tarpeita.

Viitebudjettien käyttö köyhyystutkimuksessa ei ole vielä kovin laajalle levinnyttä ja käsillä olevassa tutkimuksessa on ensimmäistä kertaa rakennettu viitebudjettipohjainen köyhyysmittari Suomeen. Koska yhteisiä pelisääntöjä mittarien rakentamiselle ei ole olemassa, on jouduttu tekemään joitain itsenäisiä valintoja

mittarin rakentamisessa. Jotta viitebudjetteja voisi käyttää kansainvälisesti köyhyyden mittaamiseen, tulisi viitebudjetit rakentaa samalla tavalla eri maissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että budjettien tulisi olla kaikkialla samanlaisia vaan sitä, että ne huomioivat kansallisen kontekstin ja kohdentavat resursseja samalla tarpeentyydytyksen tasolla. Näin viitebudjetti voisi antaa jotain uutta eurooppalaiseen köyhyystutkimukseen.

Lähteet

- Blank, Rebecca (2008) How to improve poverty measurement in the United States. *Journal of Policy Analysis and Management*, 27(2), 233-254.
- Borgeraas, Elling & Dahl, Espen (2008) Low income and 'poverty lines' in Norway: a comparison of three concepts. *International Journal of Social Welfare*, 19(1), 73-83.
- Bradshaw, Jonathan (1993) Budget standards for the United Kingdom. Aldershot: Avebury.
- Callan, Tim & Nolan, Brian (1991) Concepts of poverty and the poverty line. *Journal of Economic Surveys*, 5(3), 243 – 261.
- Citro, Constance F. & Michael, Robert T. (Eds.) (1995). *Measuring Poverty:: A New Approach*. National Academies Press.
- Deeming, Christopher (2010) The historical development of family budget standards in Britain, from the 17th century to the present. *Social Policy & Administration*, 44(7), 765-788.
- Doyal, Len & Gough, Ian (1991) *A theory of Human Need*. New York: The Guildford Press
- Dubnoff, Steven (1985) How much income is enough? *Measuring public judgments*. *Public Opinion Quarterly*, 49(3), 285-299.
- Euroopan Komissio (2015) Portfolio of EU social indicators for the monitoring of progress towards the EU objectives for social protection and social inclusion.
- Euroopan Neuvosto (1975) Council Decision of 22 July 1975 Concerning a Programme of pilot studies combat poverty, 74/458/ECC C.F.R.
- Fisher, Gordon M. (2007) *An Overview of Recent Work on Standard Budgets in the United States and Other Anglophone Countries*.
- Goedemé, Tim, Storms, Bérenicé, & Van den Bosch, Karel (2015) Pilot project: developing a common methodology on reference budgets in Europe. Proposal for a method for comparable reference budgets in Europe. European Commission.
- Goedemé, Tim, Storms, Bérenicé, Penne, Tess & Van den Bosch, Karel (2015) The development of a methodology for comparable reference budgets in Europe - Final report of the pilot project, Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe, Contract no. VC/2013/0554, Brussels: European Commission.
- Goedemé, Tim, Storms, Bérenicé, Stockman Sara, Penne, Tess & Van den Bosch, Karel (2015) Towards Cross-country Comparable Reference Budgets in Europe: First Results of a Concerted Effort. *European Journal of Social Security* 17(1), 3-30.
- Gordon, David (2000) *Measuring absolute and overall poverty*. In Gordon, David & Townsend, Peter (eds) *Breadline Europe. The measurement of poverty*. Bristol: Policy Press.
- Kela (2015) Vuokra-asunto. http://www.kela.fi/kohtuulliset-asumismenot_vuokra-asunto. Luettu 29.10.2015.
- Lehtinen, Anna-Riitta, Varjonen, Johanna, Raijas, Anu, Aalto, Kristiina & Pakoma, Riepu (2010) Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetit. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja 4/2010.
- Lehtinen, Anna-Riitta & Aalto, Kristiina (2014) Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013. Mitä kohtuullinen eläminen maksaa? Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, Tutkimuksia ja selvityksiä 3/2014.
- Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (2012) Kohtuullinen kulutus ja perusturvan riittävyys. Näkökulmia koh-tuullisen kulutuksen määrittelyyn ja mittaamiseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, Sosiaali-ja terveysturvan selosteita 80/2012.
- Orshansky, Mollie (1965) Counting the poor: Another look at the poverty profile. *Social Security Bulletin*, 28 (3), 3 – 29.
- Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä (2015) Perusturvan riittävyyden arviointiraportti. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpäpaperi 1/2015.
- Rowntree, B. Seebohm (1901/2000) *Poverty: a study of town life*. Bristol: Policy Press.
- Saunders, Peter (1998) Using budget standards to assess the well-being of families. Social Policy Research Centre, University of New South Wales.
- Saunders, Peter (2004) *Towards a Credible Poverty Framework: From Income Poverty to Deprivation*. Sydney: The Social Policy Research Centre, SPRC Discussion Paper 131.
- Storms, Bérenicé, Goedemé, Tim, & Van den Bosch, Karel (2011) Reference Budgets: Are They an Alternative to the Current European Poverty Line. In FISS Conference, Sigatona.
- Storms, Bérenicé, Goedemé, Tim, & Van den Bosch, Karel, Penne, Tess, Schuerman, Nathalie & Stockman, Sara (2014) Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe. Review of current state of play on reference budget practices at national, regional, and local level.
- Tilastokeskus (2014) Asunto-osakeyhtiöiden hoitokulut nousivat vuonna 2013. http://www.stat.fi/til/asyta/2013/asyta_2013_2014-09-12_tie_001_fi.html. Luettu 29.10.2015.
- Vrooman, J.C (2009) *Rules of Relief. Institutions of social security, and their impact*. Haag: The Netherlands Institute for Social Research.
- Warnaar, Marcel & Luten, Albert (2009) *Handbook of Reference Budgets. On the design, construction and application of reference budgets*. Alankomaat: Nibud.